

УДК 338.48:[338.46:008]:330.3

Кушнірецька О. В., к.е.н.,

ДУ «Інституту регіональних досліджень імені М.І. Долишнього
НАН України»

МІЖКУЛЬТУРНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ СФЕРИ ТУРИЗМУ

У статті розглянуто актуальні тенденції розвитку туристичної сфери, здійснене теоретичне осмислення та напрацьовано практичні рекомендації щодо урахування культурного чинника у розвитку сфери туризму.

Ключові слова: туризм, культурний детермінант, праця, інноваційний розвиток, діловий туризм.

Kushniretska O.

INTERCULTURAL DETERMINANTS OF TOURISM DEVELOPMENT

The article is devoted to the theoretical reflection and elaboration of practical recommendations on taking into account the cultural factor in the tourism development.

The article states that tourism in the shortest possible time contributes to the mobility and diffusion of labor experience. Tourism contributes to the establishment of a high quality intercultural dialogue. In the modern world, tourism is not only a process of moving people in space for recreation or acquaintance with the historical heritage of civilization, but is a cultural phenomenon that generates the transformation of social and cultural experience around the world. At the present stage of the world socio-economic development, the tourism industry is one of the most stable in the development and one of the most flexible in terms of changes in the labor market.

Potential expectations for the development of the industry indicate that the tourism industry in the near future should be considered as one of the key to further growth of the world economy and job creation.

Creating a "mix-model" of tourist-recreational, sanatorium-treatment, and cultural-business complex in Ukraine will ensure the growth of tourist and financial flows will contribute to the preservation of cultural potential, will ensure growth of employment and intensity of business activity. Tourism development will also stimulate a new proactive model of national and individual development for the Ukrainian reality.

Perspective tourism development in Ukraine needs to be implemented taking into account the latest innovative trends in the organization of events, taking into account the cultural determinants, the need to develop institutional tools for stimulating employment growth in this segment of the economy.

Key words: tourism, cultural determinant, labor, innovative development, business tourism.

Кушниречкая О. В.

МЕЖКУЛЬТУРНЫЕ ДЕТЕРМИНАНТЫ РАЗВИТИЯ СФЕРЫ ТУРИЗМА

В статье рассмотрены актуальные тенденции развития туристической сферы, совершено теоретическое осмысление и наработано практические рекомендации относительно учета культурного фактора в развитии сферы туризма.

Ключевые слова: туризм, культурный детерминант, труд, инновационное развитие, деловой туризм.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Швидкоплинні трансформаційні соціальні і культурні процеси ХХ – ХХІ ст., до яких долучилась Україна після здобуття державної незалежності та активним співтворцем яких вона стала після подій Революції гідності зумовлюють необхідність вироблення та впровадження у практику нового мислення й дій, моделей поведінки, які становлять культуру трудової діяльності та забезпечують підготовку та входження індивідів у трудову діяльність, освоєння та передання трудового досвіду у найбільш інноваційних та динамічних сферах, зокрема, у такій, як туризм.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Окремі аспекти дослідження становлення та розвитку туристичної індустрії висвітлені у працях таких дослідників та науковців, як: В. К. Євдокименко, Т. І. Ткаченко, М. Г. Бойко, В. І. Биркович, А. Б. Добровольська, В. А. Шульга, Л. Т. Шевчук, О. І. Гулич., В. С. Кравців.

Цілі статті. Метою написання даної статті є поглиблення теоретичних та напрацювання практичних рекомендацій щодо урахування чинника культури у розвитку сфери туризму.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У сучасному часовому зрізі ми спостерігаємо, що українське суспільство не лише готове до змін та інтеграції у європейське суспільство, але у культурно-метнальному сенсі навіть переросло своїх «вчителів». На тлі ціннісно-орієнтаційної невизначеності та кризи ідентичності Об'єднаної Європи, які спостерігаються впродовж останніх десятиліть, українська нація може не лише претендувати на включеність у європейські організаційно-економічні мережі, але здатна запропонувати новітні цивілізаційні моделі розвитку. Такі перспективні очікування та можливості базуються, насамперед, на потужному національному культурному потенціалі. Як свідчить траєкторія розвитку найдинамічніших у плані економічного прориву країн, саме культура, а не економіка як похідна від неї, є основним локомотивом прогресивних змін. Зокрема, такі людські цінності та настанови, що споконвіку були предметом нашої національної ідентичності, а саме, духовність, пам'ять роду, ритуальна та індивідуальна релігійність, терпеливість, старанність та стриманість не лише ревіталізуються та перестають вважатися бар'єрами на шляху до розвитку, але із зростанням прагматизму, трудової мобільності та культурної відкритості мають реальні перспективи стати істотними конкурентними перевагами на глобальному ринку.

Як відомо, у сучасному глобалізованому та урбанізованому суспільстві, основними локомотивами економічного розвитку є великі міста, тому концентрація уваги організаційно-управлінської діяльності розвитку ключових секторів економіки повинна фокусуватись у площині формування, розвитку та реалізації інноваційного потенціалу та зайнятості саме у великих містах. Слід зазначити, що соціально-економічні, просторові, культурні характеристики основних великих міст України містять усі необхідні складові для повноцінного формування та реалізації потенціалу розвитку туризму. Зокрема, простір великих міст, як перехресть економіки, науки, культури, насичений як численними освітніми закладами, закладами охорони здоров'я, дозвілля, так і

містить динамічний таємний ринок, здатний абсорбувати та моделювати відповідно до існуючих потреб значні туристичні потоки. У даному аспекті слід наголосити на необхідності впровадження поліцентричної моделі розвитку національної та регіональних економік, що передбачає, зокрема, дифузію економічної активності у периферійні з точки зору ключових міст території. Процес деконцентрації потенціалу великих міст як центрів інноваційної, економічної, трудової діяльності та суспільно-політичної активності повинен полягати у здатності на основі акумульованого капіталу та досвіду створювати відцентрові потоки та ядра розвитку на периферійних територіях на противагу територіальній експансії, концентрації та поглинання щоразу більших об’ємів ресурсів (населення, товарів, інформації).

Досягнення включеності працересурсного потенціалу українського суспільства у потоки національного, регіонального чи-то локального рівня безпосередньо обумовлюється якістю та повнотою міжкультурного діалогу, здійснюваного кожним конкретним локалітетом на основі ефективно побудованого міжкультурного менеджменту. У даному контексті об’єктом міжкультурного менеджменту виступатимуть не лише матеріальні об’єкти культурної спадщини (архітектурне середовище, музеї, п’ятки історії і т.д.), але весь спектр нематеріального ресурсу у сфері культури (самобутність світосприйняття етносу, видатні особистості, пам’ять поколінь, суспільні рухи, культурні події, ментальні особливості населенні, креативне ядро громад і т.д.).

Сфера, яка найбільш наочно та у найкоротші проміжки часу сприяє мобільності та дифузії трудового досвіду, а також налагодженню якісно міжкультурного діалогу є сфера туризму. У сучасному світі туризм несе функціональне навантаження не лише як діяльність щодо переміщення осіб у просторі з метою відпочинку чи ознайомлення з історичними надбаннями цивілізації, а є культурним феноменом, що породжує колосальні трансформації соціального та культурного досвіду у всьому світі. Незважаючи на величезні, практично безмежні можливості сучасних телекомунікаційних мереж та візуальної культурної

промоції, особистий контакт подорожуючого з середовищем та автентичним мешканцем є незамінним у контексті здобуття нового досвіду, трансформації свідомості та адекватного сприйняття реальності.

На сучасному етапі світового соціально-економічного розвитку туристична індустрія є однією із найбільш стабільних у розвитку галузей господарювання та однією із найбільш гнучких у питаннях реакції-відповіді на зміну кон’юнктури на ринку праці. Динамічному та гнучкому розвитку туристичного бізнесу сприяє низка переваг фінансового характеру, зокрема, у порівнянні із традиційними галузями господарювання, start-up у сфері туризму вимагає відносно невисоких об’ємів стартових інвестицій, має доволі високий рівень рентабельності, мінімальний термін окупності та практично безмежні креативно-інноваційні можливості розвитку в умовах зростаючого попиту на туристичні послуги. За оцінками експертів, у сфері туристичної індустрії витрати на створення одного робочого місця у 20 разів менші, ніж у промисловості, а оборотність інвестиційного капіталу у 4,2 рази вища, ніж в інших галузях господарювання.

Згідно з дослідженнями Міжнародної ради з подорожей та туризму (World Travel and Tourism Council), сумарний внесок туризму у світовий ВВП, демонструючи зростання вже шостий рік поспіль, у 2016 році досяг показника у 10,2 % (US\$7,6 трлн), а за прогнозними очікуваннями зросте до 14 % на кінець 2017 року. Вагомим показником економічного внеску сфери туризму у розвиток світової економіки є позитивна динаміка щодо зайнятості у даному секторі. Так, у сфері туризму у світовому масштабі за результатами 2016 року було зайнято 292 млн осіб (тобто кожен одинадцятий зайнятий на планеті реалізовував свій потенціал праці у туристичній та суміжній до неї індустріях) [2]. Перспективні очікування щодо розвитку галузі у 2017 році та прогнози експертів на 2027 рік засвідчують, що сферу туризму у найближчій перспективі слід розглядати як одну із ключових щодо подальшого зростання світової економіки та створення нових робочих місць.

Таблиця 1

Соціально-економічний внесок туризму
у розвиток світової економіки

Показники (світ)	2016 р. млрд. USD	2016 р., %	2017 р. прогноз реального зростання з урахуванням інфляції, %	2027 рік		
				млрд. USD	%	прогноз реального щорічного зростання з урахуванням інфляції, %
Прямий внесок у ВВП	2306,0	3,1	3,8	3537,1	3,3	4,0
Загальний внесок у ВВП	7613,3	10,2	3,6	11512,9	11,4	3,9
Прямий внесок у зайнятість (тис. роб. місць)	108741	3,6	2,1	138086	4,0	2,2
Загальний внесок у зайнятість (тис. роб. місць)	292220	9,6	1,9	381700	11,1	2,5
Експорт туристичних послуг	1401,5	6,6	4,5	2221,0	7,2	4,3
Витрати на внутрішній туризм	3574,6	4,8	3,7	5414,1	3,9	3,9
Витрати на відпочинковий туризм	3822,5	2,3	3,9	5917,7	2,7	4,1
Витрати на діловий туризм	1153,6	0,7	4,0	1719,9	0,8	3,7
Капітальні інвестиції сфери туризму та суміжних до неї секторів	806,5	4,4	4,1	1307,1	5,0	4,5

Джерело: складено автором за даними Travel & Tourism Economic Impact 2017

За оцінками експертів Світового економічного форуму, Україна за результатами попереднього року за індексом розвитку та конкурентоспроможності туризму посіла 88 місце із 136 досліджуваних країн. Зокрема, рангова позиція України за окремими показниками туристичної привабливості виглядала наступним чином: 124 місце – за якістю бізнес-середовища, 127 місце – з безпеки, 41 місце – за якістю людського потенціалу, 98 місце – щодо екології, 79 місце – щодо розвитку

авіаційної інфраструктури, 71 місце – з туристичної інфраструктури та туристичного сервісу, 51 місце – за якістю культурних ресурсів та ділового туризму [3].

Створення ефективної «мікс-моделі» туристично-відпочинкового, санаторно-лікувального та культурно-ділового комплексу в Україні здатне забезпечити не лише зростання туристичних та фінансових потоків, збереження та примноження історико-культурного потенціалу, зростання зайнятості та інтенсивності ділової активності, а, насамперед, стимулювати доволі нову для української реальності проактивну модель національного та індивідуального розвитку. Проактивність, як безумовна вимога часу, особливо актуалізується у сучасній працересурсній сфері, адже успіх на ринку праці сьогодні залежить не стільки від сформованих інституційних умов, скільки від вмінь та навичок людини усвідомити власні глибинні цінності та цілі, та, як наслідок, діяти активно та відповідально відповідно до своїх внутрішніх життєвих принципів та інтенцій, незалежно від умов та обставин.

Новим напрямком розвитку національного туризму є розвиток ділового туризму, що базується на принципах поєднання концептуальних інновацій у сфері логістики, маркетингу та менеджменту міст. Так, наприклад поєднання виставкових потужностей, готельного бізнесу, приватних гастрономічних ініціатив та ресторанного бізнесу сприяє не лише промоції міста, відкриває можливості для залучення нових інвестиційних ресурсів та зростання фінансових надходжень, але і створює нові можливості для обміну досвідом, ознайомлення потенційних роботодавців із трудоресурсним середовищем території та формує нову мережу ділових контактів. Новим туристичним продуктом, зокрема, є проведення рекламних одноденних інформаційних турів для туристичних агент, організаторів виставок та івент-організацій, а також спеціалізованих ЗМІ.

Використання потенціалу ділового туризму як динамічного ресурсу розвитку територій та інструменту креативної організації ділового спілкування вимагає досягнення обґрунтованого консенсусу між застосуванням новітніх

технологій, особистісними відносинами та налагодженням ділових контактів. У сучасних динамічних умовах розвитку світової економіки організація діяльності у сфері ділового туризму вимагає від операторів використання новітніх організаційних інструментів та інноваційних технологічних рішень розвитку площадок ділового спілкування та відпочинку. Насамперед, серед організаційних інструментів слід виділити застосування креативного дизайну аудиторій, наголос на дружнє, невимушене та багатофункціональне середовище комунікацій. Претендентам на лідерство у галузі необхідно підвищувати якість наданих послуг, що посеред іншого має гарантувати учасникам можливість повноцінної комунікації та ведення двостороннього інтерактивного діалогу через якісне, швидке та безкоштовне з'єднання Wi-Fi. Не менш важливим є також використання новітніх інноваційних рішень (робототехніки, віртуальної реальності, безпілотних технологій) для забезпечення комфортності та можливості включення більших аудиторій до діалогу.

Висновки. Отже, перспективний розвиток туризму в Україні, як однієї із найбільш динамічних у плані розвитку сфер, необхідно здійснювати як із врахуванням новітніх інноваційних тенденцій організації подій, так і культурного детермінанта, а також вироблення інституційного інструментарію стимулювання зростання зайнятості у даному сегменті економіки, чому будуть присвячені подальші наукові пошуки автора.

1. Right Management Survey Reports / Workers put in longer hours than five years ago. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.right.com>.
2. The World Travel & Tourism Council. Travel & Tourism Economic Impact 2017, p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.wttc.org>.
3. Travel and Tourism Competitiveness Report 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wef.ch/ttcr>.